

Marijan F. Kranjc, general-major u penziji

Prlek u Beogradu – dr. Aleksandar Nedok pradedu dr. Štefan Nedog, prvi slovenački lekar Srpske vojske (1864)

Kažu, da je Prleka¹ veoma teško naći u svetu, a posebno u Srbiji. Ja sam ga našao usred Beograda! Priča je dosta zanimljiva po tome kako je započela, pa ću je zato opisati.

Kada sam pre nekoliko godina počeo sakupljati podatke za svoju knjigu o slovenačkoj vojnoj inteligenciji², a posebno o slovenačkim dobrovoljcima u srpskoj vojsci, kolega Milisav S. iz Beograda upozorio me na svog poznanika dr Aleksandra Nedoka, čiji predak je bio među prvim slovenačkim lekarima u srpskoj vojsci.

Kazano – učinjeno! Veza putem Interneta je uspostavljena, podaci su počeli stizati i gomilati se. Kada sam novog poznanika i beogradskog lekara počeo zapitkivati o njegovim precima u Sloveniji, on mi je najpre poverio, da potiču iz Ljutomera, znači iz središta Prlekije, njegov pradedu Štefan najpre je studirao medicinu u Beču i Pragu, da bi kasnije prešao u srpsku vojsku kao jedan od prvih slovenačkih lekara.

Priča je bila zaista zanimljiva pa i izuzetna. Pošto sam u medjuvremenu dosta toga saznao o genealogiji, pa i o poznatim Slovencima, počeo sam istraživati rodbinu Nedoga u Prlekiji, a pri tome mi je mnogo pomogao poznati rodoslovac Srečko P. iz okoline Ljutomera. Tako smo zajedno dosta brzo ustanovili i dokumentovali, da je bio Štefan Nedog dete, veoma siromašnog roda, rođen u selu Vogričevci kod Ljutomera. A pošto su i moji preci bili iz susednog sela Radoslavci, to smo sa dr. Aleksandrom Nedokom sklopili nekakvo prlečko partnerstvo, koje još uvek traje. Ovaj zapis je zato i rezultat toga što smo učinili za slovenačku i srpsku vojnu istoriju, posebno sanitet.

Štefan Nedog (Stevan Nedok), dr. med. et chir. i sanitetski major srpske vojske, je bio rođen 23. 12. 1828 u selu Vogričevci kod Ljutomera. Osnovnu školu je pohađao u susednim Cezanjevcima, a zatim je pohađao franjevačku gimnaziju u Varaždinu. Iz svedočanstva, koje je napisano na latinskom jeziku, moguće je zaključiti, da je »Stephanus Nedog« 1851. uspešno završio 6 razreda madžarske gimnazije, na kojoj su od 1848 dozvoljavali i upotrebu »narodnog« (hrvatskog) jezika.

Školovanje je nastavio u Beču i u Pragu. Tako je između 1852–1855 završio »Kaiserliche Josephs-Akademie« odnosno vojnomedicinsku akademiju, a zatim u Pragu 1857–1860 dovršio studije medicine na Karlovom Univerzitetu, stekao titulu doktora medicine, a 1861 i doktora hirurgije. U tim dokumentima su mu promenili prezime u »Nedok«, koje je i zadržao.

Bio je vatreni pristalica ideja o slovenskom preporodu i panslovenstvu. U toku studija 1860/61 bio je sreski lekar u Ljubnom, u Sloveniji, a posle diplome je od jula do decembra 1861 službovao kao vojni lekar u Vojnoj bolnici br.1 u Pragu.

Zanimljivo je, da je francuski pukovnik Hippolite Mondin, tada vojni ministar u Srbiji, već 1863. godine tražio podatke o doktoru Štefanu Nedoku, koji je imao potrebna »iskustva iz austrijske vojske«.

Zajedno sa češkim prijateljem i lekarom dr Jožefom Holecom prijavio se na natečaj za lekarsko mesto u Srbiji. Oboje su bili primljeni 1861. godine. Štefan Nedok je bio od 1. januara 1862 sreski lekar u Kragujevcu, a zatim okružni lekar u Loznici do 1864.

Od 1. 12. 1864 pa sve do svoje smrti 16. 5. 1878 bio je vojni lekar. U mirnodopskom periodu bio je lekar i načelnik internog odeljenja vojne bolnice u Beogradu, upravnik vojne

¹ Prlekija je deo Slovenije između reka Mure i Drave. Žitelji ove vinorodne pokrajine – Prleki, veoma su ratoborni, pa su bili i među najhrabrijim vojnicima u svim vojskama sveta!

² Marijan F. Kranjc, *Slovenska vojaška inteligencija*, Grafis Trade, Grosuplje, 2005

bolnice u Kragujevcu, a ujedno i član najviše lekarske ustanove u Srbiji – član Državne lekarske komisije. Kao vojni lekar je dosta brzo napredovao (prilikom stupanja 1861 – vojni lekar, 1868 – kapetan 2. klase, a 1873 – kapetan 1. klase). Godine 1874 unapredjen je u čin sanitetnog majora, pa je kao takav u toku ratova sa Turskom 1876. i 1877/78 obavljao veoma odgovorne dužnosti načelnika sanitetske službe u Timočkoj diviziji i zatim u Drinskom korpusu.

Bio je odlikovan srebrnom medaljom za hrabrost i takovskim krstom za vojničke zasluge (1877). Umro je 4. 5. 1878 u toku drugog rata sa Turskom, posle teške bolesti. Knez Miloš Obrenović ga je zbog izvanrednih zasluga posthumno unapredio u čin sanitetskog potpukovnika, što je bio tada, sve do 1883, najviši čin u sanitetskoj službi srpske vojske.

Dr. Stevan Nedok sanitetski major SV, Beograd, 1877

(Privatni fotoalbum, A. Nedok, Beograd, 2013)

Kao veliki pristalica južnoslovenskih ideja, štitio je svoje kolege zbog političkog progona. Bio je poliglota, pa je tako pored slovenačkog govorio nemački, srpski, mađarski, italijanski i latinski. U službenim ocenama stoji, da je bio veoma sposoban lekar – hirurg, dobar učitelj vojnim bolničarima, veoma uspešan sanitetski oficir i čovek vanredne kulturne širine.

Godine 1867. oženio se Mađaricom iz Romunije – Marijom rođenom Kovač (1845, Kanta, Erdelj/Transilvanija – 1927, Vrnjačka banja), koja je posle njegove smrti brinula za troje maloletne dece: Aureliju-Nadu (11 godina) i sinove Josifa (8) te Stevana (5). I on i supruga Marija bili su katolici, dok su deca kasnije prešla u pravoslavlje, pa su u spomen na Štefana Nedoka preuzeli srpsku Slavu na njegov imendan – Sv. Arhiđakona Stevana (treći dan Božića). Deci je bio kum srpski vojni lekar dr. Herman Kraus.

Lekar je postao i njegov sin – **Josif Nedok**, dr. med., rođen 23. 2. 1870 u Beogradu. Medicinu je završio u Beču, a posle je bio privatni lekar u Kragujevcu, specijalista internista (Beč), sa jednim od prvih rentgena u Srbiji. Privatno se je osposobio kao vojni hirurg kod prof. dr. Voj. Subotića u Beogradu, što mu je kasnije veoma koristilo, pošto je bio u oba balkanska i u prvom svetskom ratu upravnik vojnih poljskih bolnica u Šumadijskoj diviziji. Za izvanredne zasluge primio je više odlikovanja (srebrnu i zlatnu medalju za revnosnu službu, medalju srpskog CK, krst milosrdja, red Sv. Save V. stupnja i red jugoslovenske krune III. stupnja) i bio unapredjen u čin rezervnog potpukovnika sanitetske službe. Do svoje smrti 1940 bio je lekar u Vrnjačkoj banji. Imao je ćerku Dušicu (1910, Kragujevac – 1940 Beograd), koja je bila udata za Dragutina Koharića, oficira VKJ, a njihov sin Vladimir, bio je profesor Brodarskog fakulteta u Zagrebu.

Na solunskom frontu 1917: major dr. Josif, sa cigaretom (desno), brat starog oca
(Fotoalbum dr. A. Nedok, Beogrda, 2013)

Stevan Nedok, Vranje, 1900
(Fotoalbum, A. Nedok, Bg, 2013)

Štefana drugi sin, Stevan (1873, Beograd – 1905, Gornji Milanovac), Aleksandrov deda, u Beču je završio Visoku komercijalnu akademiju i bio. ekonomista Prvog srpskog parobrodarskog društva u Beogradu, a umro je dosta rano.

Njegov sin Svetozar (Paraćin, 1899 – Paraćin, 1960), diplomirani pravnik, sudijski oficir VKJ, kasnije advokat, bio je oženjen sa Desankom Dimitrijević (Soko banja, 1898 – Beograd, 1983), profesoricom fizike. Sin Aleksandar je bio jedinač.

Svetozar i njegov brat Čedomir (Žitkovac, 1897 – Paraćin, 1978) bili su oboje 1915 primljeni kao dobrovoljci u srpsku vojsku i završili radiotelegrafski kurs. Svetozar je bio zatim kao radiotelegrafista dodeljen Vrhovnoj komandi, a Čedomir Šumadijskoj diviziji. Posle povlačenja kroz Albaniju na ostrvo Krk, Svetozar je bio poslat u Nicu, Francuska, gde je završio gimnaziju, a zatim se je 1918. vratio u Srbiju, gde je bio prevodilac između srpske Vrhovne komande i francuskih jedinica u Subotici. Posle rata je završio pravni fakultet u Beogradu i bio sekretar ministra Milorada Draškovića. Od 1924 do 1933 bio je sudijski oficir VKJ u štabu Drinske divizije, a zatim je prešao među advokate.

Čedomir je 1918 u Solunu završio gimnaziju, a zatim je poslat u Belgiju, gde je završio studije na šumarskom fakultetu u Luvenu. Nije se ženio.

Porodica Nedok: otac Svetozar, majka Desanka i sin Aleksandar, 1926, Beograd
(Privatni fotoalbum, A. Nedok, Beograd, 2013)

Čedomir Nedok, stric, Solun, 1917
(Fotoalbum, A. Nedok, Bg, 2013)

Aleksandar, sin Svetozara, nastavio je tradiciju svog pradede Štefana, lekara i sanitetnog potpukovnika Srpske vojske.

Rodjen je 10. 9. 1925 u Beogradu. Gimnaziju i Medicinski fakultet je završio u Beogradu. Bio je učesnik NOB 1944–1945. Doktor je medicinskih nauka (1978), specialista interne medicine (1961), habilitiran za univerzitetskog nastavnika (1965) primarijus (1967), naučni savetnik (rang redovnog profesora) za predmet kardiologije na Medicinskom fakultetu u Beogradu (1988), redovni član Akademije medicinskih nauka u Beogradu (1990), redovni član newyorške Akademije nauka (1985) i predsednik kardiološke sekcije Srpskog lekarskog društva. Na kraju je bio upravnik bolnice »Sv. Sava« u Beogradu i načelnik urgentnog kardiološkog odeljenja Kliničnog centra Srbije u Beogradu. Kao penzioner se već petnaest godina bavi naučnom publicistikom, takodje i o sanitetnoj službi srpske vojske. Napisao je monografije: *Srpski vojni lekari 1836–1918*, *Povlačenje srpske vojske kroz Albaniju 1915–1916 i evakuacija na Krf – rad vojnog saniteta*, a ove godine je izašla nagradjena monografija sa naslovom *Balkanski ratovi 1912–1913, Rad srpskog vojnog saniteta*.

Aleksandar je učestovao u NOR od 1944 i oktobra 1946 napustio JA, da bi završio studije medicine. Inače je bio u JA na partijsko-političkoj dužnosti sekretara Skoja u Komandi pozadine I. armije JA, pa i odlikovan. Kasnije se nije bavio politikom.

Aleksandar N., partizan, 1944/45
(Fotoalbum A, Nedog, Bg, 2013)

Dobrila, supruga i Aleksandar Nedok, Beograd, 1975
(Privatni fotoalbum, A. Nedok, Bg, 2013)

I supruga Dobrila, rođena Kojički iz Šida u Sremu, je doktor medicine i specialista fizikalne medicine. U braku imaju ćerku Olgu (1955, Beograd), dr. medicine i specialista interne medicine, udatu za Kanadjanina, ing. Williama Bigelowa, žive u Nemačkoj, imaju ćerku Natašu (1987, Lahr), mag. ekonomije i sina Aleksandra jr. (1991, Langen), studenta medicine u Frankfurtu.

**Unuk Aleksandar, Olga, ćerka, unuka Nataša
i William Bigelow, Olgin muž, Frankfurt, 2010**
(Privatni fotoalbum, A. Nedok, Bg, 2013)

U srpskoj zdravstvenoj službi uživao je velik ugled. Bio je i predsednik konferencije beogradskog sindikata zdravstvenih radnika. Primio je dva ordena rada i druga priznanja.

Nosilac je najvišjeg priznanja Srpskoga lekarskog društva »Veliki pečat«. Nije bio član SKJ, pa i danas nije član nijedne političke stranke, ali je po ubedjenju još uvek demokratski socijalista. Poznat je i kao publicista i pisac brojnih stručnih članaka i monografija.

Kada sam ga pitao što je po političkom ubedjenju i nacionalnosti, odgovorio je kao iz topa: čistokrvni demokratski socijalista, a po krvi 3/4 Srbin, 1/8 Mađar i 1/8 Slovenac, zapravo Prlek! Pa zato sam i ovom zapisu dao naslov o Prleku u Beogradu!

Nepotpuni srpski Cobiss pokazuje, pored njegove doktorske disertacije iz 1978, još samo 16 glavnih monografija i studija, dok se u američkoj Medline navode 32 studije. Uopšte nije evidentirano 160 stručnih članaka i rasprava u srpskim, francuskim, američkim i engleskim medicinskim naučnim revijama, pa i onog u slovenačkom Zdravstvenom vestniku.

Glavne su svakako sledeće: 8 kolektivnih medicinskih monografija iz kardiologije i endokrinologije, a na kraju i one iz istorije srpskog vojnog saniteta – 4 kolektivne monografije, 2 knjige i 10 naučnih studija iz istorije srpske vojske (saniteta) objavljenih u *Vojnoistorijskom glasniku*, *Vojnosanitetskom pregledu* i *Godišnjaku za društvenu istoriju*, svi iz Beograda.

Naravno, pitao sam ga i o tome koje je njegovo glavno životno dostignuće, pa je bez imalo dvoumljenja odgovorio, da to svakako formiranje koronarnog odeljenja u Zavodu za hitna interna oboljenja (sadašnjoj bolnici Sv. Sava) u Beogradu, što se zbilo 1. aprila 1970. godine, pogotovu što je to bila prva takva jedinica ne samo u Srbiji, nego i u SFRJ. Naime, u Ljubljani je prof. dr. Anton Jagodic formirao odeljenje za intenzivnu negu u Internoj klinici UKC već 1969. godine, dok je koronarno odeljenje formirano tek 1973. godine. Naime, ovde se nije radilo samo o intenzivnoj nezi, nego o potpuno novom načinu lečenja bolesnika sa miokardnim infarktom. U Srbiji je sada to odeljenje u Urgentnom centru Srbije u Beogradu, čiji je prvi načelnik je dr. Aleksandar Nedok sve do svog penzionisanja 1990. godine. Po njegovoj računici je u poslednjih 40 godina rada ovog odeljenja smanjena smrtnost srčanih bolesnika sa 35 % na sadašnjih 5-6 % zahvaljujući novim interventnim metodama, pa je tako spašeno hiljade života. Zaista izuzetno!

Njegov drugi, bolje rečeno, penzionerski doprinos je svakako činjenica, da je iz nekakve istorijske letargije probudio srbsko vojno zdravstvo odnosno vojni sanitet srpske vojske, pišući o njegovoj istoriji dve temeljne knjige i brojne stručne studije, sudelovao na više naučnih simpozija, a takodje i predložio 27. jul kao Dan srpskog vojnog saniteta, koji se slavi već nekoliko godina.

Kada sam prijatelja dr. Aleksadra na kraju zapitao kakve sve ima još planove, on je smejući se odgovorio, da je to pomalu humorističko pitanje za jednog 88. godišnjaka. Na kraju je ipak sasvim ozbiljno dodao, da želi izdati nekakvu enciklopediju o srpskom vojnom sanitetu u razdoblju od 1836 do 1918. godine, a koja bi zahvatila oko 650 biografskih jedinica – toliko je bio i vojnih lekara u srpskoj vojsci, medju kojima i nekoliko Slovenaca i njegov praded dr Štefan Nedok!

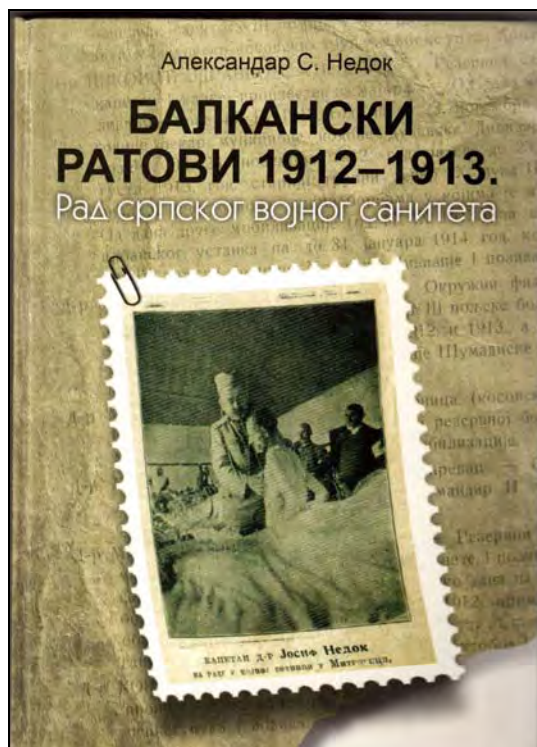
O njegovoj poslednjoj knjizi *Balkanski ratovi 1912–1913, Rad srpskog vojnog saniteta*, u kojoj su spomenuti i slovenački lekari, pripremam opširniji zapis u ljubljanskom Zdravstvenom vestniku.

Inače, još u Zdravstvenom vestniku br. 3, 2006, objavljen je, u mojoj priredbi i prevodu ćerke Liljane Kranjc Tekavec, njegov članak sa naslovom *Prvi slovenački lekari i njihovi potomci u sanitetnoj službi srpske vojske od 1864 do 1918*.

Dr. Aleksandar Nedok je tada zapisal i sledeće:

»Moja iskrena želja je bila, da u istorijskom sećanju Srba i Slovenaca ne zaboravimo na jednu nadasve zaslužnu skupinu slovenačkih lekara, koji su po svom doprinosu prevazišli nacionalne i humanitarne granice! Ubedjen sam, da bi učinili veliku nepravdu ako bi zaboravili prvih osam (pa i sve ostale) slovenačkih lekara, koji su prvi pritekli u pomoć srpskoj vojsci. Žalosno je, da se malo zna o njihovim zaslugama i za sudbine njihovih potomaka u Srbiji i u svetu. Ovaj zapis je upravo nastao sa željom, da ih ne zaboravimo!«
Zatim je dodao i sledeće:

»Savremena srpska država je nastala početkom 19. veka, kada se velikim naporima i još većim žrtvama otresla vekovne turske tiranije. Zbog junačkog otpora Srbija je posle 1848. postala pravi slovenski Pijemont, koji je budio nacionalnu svest, panslovensku pripadnost, ideje preporoda, pa i južnoslovenske pokrete. Mala i slobodna Srbija bila je tada bez svoje inteligencije. Zato je tražila pomoć izvana. Radi svog otpora i borbe za slobodu privlačila je mlade intelektualce, pre svega iz slovenskih država. U prvom redu to su bili Česi, Slovaci i Poljaci, ali i Slovenci nisu izostajali. Pomoć Srbiji su takodje pružali Italijani, Francuzi i drugi.

A. S. Nedok, *Balkanski ratovi 1912-1913*
(Beograd, 2012)

Najveći broj stranih stručnjaka, pre svega lekara, dolazio je u Srbiju na osnovu raspisanih natečaja, koji su bili objavljeni u austrijskim odnosno austro-ugarskim i drugim stranim novinama. Zanimljivo je, bar prema mojim istraživanjima, da je većina stranih lekara ostala u Srbiji, pa su sami ili njihovi potomci imali znatnu ulogu u srpskom kulturnom i političkom životu. Poznata je slovenačka porodica lekara Franca Ribnikara iz Gorenjske, koja je sa časopisom *Politke* predstavljala stub nezavisnog novinarstva i naprednih ideja u Srbiji.

Prvi lekar je došao u Srbiju 1822. godine iz Italije – dr. Vito Romita, a prvi srpski lekar je tek 1859. godine postao dr. Stevan Milosavljević. Prvi slovenački lekar, **Jožef Svetič**, dr. medicine, došao je u Srbiju već 1857. godine.

Sa dolaskom kneza Mihaila Obrenovića na srpski presto 1861. godine, Srbi su se počeli planski pripremati za konačno oslobodjenje svoje države – kneževine, iako je Srbija zvanično sve do 1878. godina bila turski vazal. Godine 1864. je bila uz francusku ispomoć formirana srpska regularna vojska, pre svega pešadija i artiljerija. Uskoro zatim je formirana i vojna sanitetska služba, čije načelnik je postao slovački vojni lekar Karel Beloni, dr. medicine. Kao aktivni vojni lekari su te godine primljeni u sanitetsku službu i dva prva Slovenca: **Ivan Kovač**, dr. med. (25. januara 1864, došao u Srbiju 1861), i moj pradeda **Štefan Nedok**, dr. med. (1. decembra 1864, došao u Srbiju 1861).

Kasnije su primljeni (došli) i ostali, i to: **Viktor Skubic**, niži lekar (došao 1866, kasnije doktorirao), **Ivan Plesničar**, niži lekar (1867) i **Franc Kopše**, dr. med. (1875). Svi su oni

aktivno sudelovali u prvom srpsko-turskom (1876) i drugom srpsko-turskom ratu (1877–1878), a neki i u srpsko-bugarskom ratu (1885).

Slovenački lekari nisu samo nudili srpskoj vojsci i drugim bolesnicima svoje medicinsko znanje i ispomoć, nego su i širili ideje slovenačkog preporoda, do kojih su došli za vreme studija medicine u Beču i u Pragu, a neki su bili humanitarci i nosioci kulturnog života. Svi su oni ostali u Srbiji, koja im je tako postala druga ali i nadasve zahvalna domovina. Tako su postavili temelje bratskih veza između slovenačkog i srpskog naroda, pa je prof. dr. Ivan Oražen već 1913 napisao i u Ljubljani izdao brošuricu o životu i radu »Medju ranjenom srpskom braćom«.

Pre početka prvog srpsko-turskog rata bilo je u Srbiji svega 60, a u vojsci 19 lekara. Prema sačuvanim podacima u arhivama srpske vojske među njima je bilo i osam (8) Slovenaca. Upravo njima je namenjen ovaj zapis. To su bili aktivni i rezervni oficiri sanitetne službe, sa sledećim činovima: **Štefan Nedok**, dr. med., major odnosno potpukovnik sanitetne službe; **Ivan Kovač**, dr. med., kapetan 1. kl. sanitetne službe; **Viktor Skubic**, dr. med., kapetan 1. klase sanitetne službe; **Ivan Plesničar**, niži (vojni) lekar, poručnik sanitetne službe; **Franc Kopše**, dr. med., rezervni kapetan 1. klase sanitetne službe; **Jožef Svetič**, dr. med., rezervni kapetan 2. klase sanitetne službe; **Franc Ribnikar**, teolog in dr. med., vojni obveznik, i **Karl Lipold**, absolvent medicine, dobrovoljac, kasnije počasni kapetan 2. klase sanitetne službe. Najviši čin i položaj imao je Štefan Nedok, dr. med., koji je bio posthumno unapredjen u čin potpukovnika sanitetne službe, jer je bio i načelnik korpusne sanitetne službe«.

Sa ovim člankom se i iskreno zahvaljujem svom prleškom rojaku i prijatelju te uglednom beogradskom lekaru, dr. Aleksandru Nedoku!³

»Še na mnoga leta!«, kažemo u Prlekiji.

³ Članak je objavljen na srpskom delu mog web site VOJAŠTVO – MILITARY odnosno na <http://home.amis.net/marijank> i redigovan sa strane dr. A. Nedoka.